

ТЕКСТОЇДНЕ РЕЧЕННЯ У СУЧАСНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ПРОЗОВОМУ ТЕКСТІ

Синтаксис речень сучасних художніх прозових творів постійно перебуває у фокусі уваги лінгвістів через потужний експресивний потенціал синтаксичних засобів текстотворення. Літературна доба постмодерну, закінчення якої нині було б передчасним констатувати, сприяла перманентному використанню авторської гри з синтаксисом при написанні сучасного художнього прозового тексту. У пошуках специфічних авторських прийомів і додаткового смислу у мовних засобах сучасні письменники вдаються до творчих експериментів з обсягом речення, його конфігурацією і знаками пунктуації у художніх текстах. Проведене нами дослідження уможливило виокремлення нового типу речень, які використовують сучасні французькі письменники у художніх прозових творах, а саме текстоїдних речень.

Висока окурентність великих за обсягом речень у текстах таких сучасних французьких письменників-лауреатів премії Гонкур, як от Марі Ндіай, Жером Феррарі, Жіль Леруа, Мішель Уельбек свідчить про стилетвірну роль цих речень, які можна назвати текстоїдними, тобто подібними до тексту. У французькій лінгвістичній традиції для великих за обсягом поліпропозиційних речень широко використовується термін "період" [2, с. 142–159; 3, с. 9–10]. Однак, є фактори, що спонукають до окреслення текстоїдного речення як особливої, відмінної від періоду одиниці. Згідно з визначенням Р. Міссіра, "період – це текстова одиниця, що складається з синтагм, які обов'язково взаємоузгоджуються" [6, с. 307]. Період у теорії Р. Міссіра та Ж.-М. Адама не окреслюється пунктуаційними межами речення, тоді як В.Г. Гак періодом називає надскладне речення [1, с. 380], яке членується на два явно виражені й інтонаційно оформлені складники – протазис та аподозис, які мають між собою чіткий логіко-смісловий зв'язок. Проте для текстоїдного речення, на відміну від періоду, бінарне ділення не є обов'язковим, а у разі наддовгих речень із діалогами персонажів всередині, проблематичним і не безумовним. Таким

чином, розуміння періоду як одного речення, що закінчується унілатеральним розділовим знаком, а саме крапкою, знаком питання, знаком оклику, також не є однозначним.

Основною ознакою текстоїдного речення є значний обсяг, який вимірюється пропозиційними парами підмет + присудок, додатковим маркером є особливе використання знаків пунктуації, її повна або часткова відсутність. Через принцип рекурсії у автора з'являється необмежена можливість додавання підрядних, а також зчеплення сурядних речень, що потенціуює формування теоретично безкінечних речень, часто з повтором синтаксичних структур і паралелізмом, що генерує особливий ритм і стиль та має додаткове ігрове та логіко-сміслові навантаження. Так, наприклад, при формуванні складносурядних безсполучникових речень у романі М. Уельбека "La carte et le territoire" автор надлишково вживає крапку з комою, що може інтерпретуватися як своєрідна авторська гра із комп'ютерною клавіатурою, на якій у стандартній французькій розкладці два пунктуаційних знаки "крапка" та "крапка з комою" розташовані на одній клавіші; вибір крапки здійснюється завдяки зміні регістру (одночасному натисканні клавіші Shift і "крапка з комою").

Використання формату текстоїдного речення характерно не тільки для сучасних французьких письменників, отже цю тенденцію можна вважати загальносвітовою. Одним з показових прикладів текстоїдного речення є текст роману ірландського письменника М. Маккормака "Solar bones" [5], який отримав за цей роман престижну премію Лондонського університету Голдсмітс. Текст цього твору нараховує 272 сторінки і вкладається в одне речення з авторським розміщенням слів у рядках і, у свою чергу, рядків на сторінці та специфічною пунктуацією, що представлена тільки комами і тире. Уподібнення речення і тексту відбувається не тільки за рахунок розширення меж речення до тексту, а й через те, що у текстоїдному реченні відбуваються зміни наративних планів, розмивання меж між мовленням і мовно-розумовою діяльністю оповідача і персонажів, утворюються передумови стереоскопічності та поліфонізму літературного твору. Тим не менш, текстоїдні речення у творах з

фіксованою внутрішньою фокалізацією тяжіють до збереження моноперспективи у висвітленні думок оповідача-головного персонажа, що впливає певним чином на відсутність поліфонії у таких реченнях, як у романі Алексіса Женні "L'art français de la guerre".

Часто текстоїдне речення вміщує діалоги персонажів частково пунктуаційно оформлені, або без відповідної пунктуації, наприклад: *Le fleuve Alabama long de 312 miles prend sa source à Wetumpka longtemps appelé Fort-Toulouse à cause des colons français et se jette dans le golfe du Mexique Retire tes putains de doigts, Red, ou je te ferai dormir en prison après avoir creusé son delta à Mobile C'est si beau Mobile, disait Irby Jones Un jour je t'emmènerai Si seulement Irby Jones Non, Irby Jones ne joue pas au football le samedi Irby Jones le dimanche ne va pas au ranch Il lit des romans français qu'il me prête ensuite, des romans sans morale Formidables* [4].

У наведеному реченні автор уникає унілатеральних роз'єднувальних знаків у діалозі персонажів, проте велика літера залишається маркером як початку репліки так і власних імен, що з опертям на загальний смисл фрагменту створює ефект певної сплутаності і неясності думок і спогадів головного персонажу-жінки, яка вважається згідно з фабулою твору психічно хворою. Пунктуація у текстоїдному реченні є одним із ключових ідеографічних й утилітарних модусів смислопородження, вона є важливим способом передачі комплексів авторських смислів і інтенцій (стилістичних, прагматичних, експресивних тощо). Крім аномального використання (надлишковості або відсутності) пунктуації у текстоїдних реченнях, такі автори, як, наприклад, М. Уельбек та М. Ндіай часто вживають дужки та знак питання, рідше знак оклику всередині речення, яке закінчується крапкою.

Отже, успішні творчі експерименти сучасних авторів художніх прозових творів у постпостмодерновій реальності, привели до появи характерного саме для художнього тексту речення нового типу – текстоїдного речення, яке еволюціонувало з такої типової для французької літератури синтаксичної одиниці як період.

Література

1. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка / Владимир Григорьевич Гак. — М. : Добросвет, 2000. — 839 с.
2. Adam J.-M. Langue et littérature : analyses pragmatiques et textuelles / Jean-Michel Adam. — P. : Hachette F.L.E., 1991. — 221 p.
3. Charolles M. Les plans d'organisation textuelle : périodes, chaînes, portées et séquences / Michel Charolles // Pratiques. — 1988. — № 57. — P. 3—13.
4. Leroy G. Alabama song / Leroy Gilles. — P. : Mercure de France, 2007. — 189 p.
5. McCormack M. Solar Bones / Mike McCormack. — Edinburgh : Canongate Books, 2017. — 272 p.
6. Missire R. Sémantique des textes et modèle morphosémantique de l'interprétation : thèse de doctorat : sciences du langage / Missire Régis. — Toulouse II, 2005. — 313 p.